

Андрійченко Ю. В.,
 доктор філологічних наук,
 доцент кафедри романської філології
 Інституту філології
 Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЛЕКСИЧНІ ЗМІНИ В СУЧАСНІЙ ІСПАНСЬКІЙ МОВІ З ОГЛЯДУ НА ФЕМІНІЗАЦІЮ НАЗВ ПРОФЕСІЙ

Анотація. Статтю присвячено особливості фемінізації назв професій в іспанській мові, які виникли на тлі соціальних змін у сучасному іспаномовному суспільстві. Гендерні відносини в мові у вигляді культурно зумовлених стереотипів впливають на поведінку особистості і на процеси її мовної соціалізації. У зв'язку із цим особливого значення набуває дослідження змін, яких зазнає лексичний потенціал іспанської сучасної мови у визначенні професійної діяльності представників обох статей.

Ключові слова: гендер, гендерні стереотипи, комунікація, лінгвістичний сексизм, мовні стереотипи.

Мета статті – проаналізувати лексичні зміни в назвах професій з огляду на гендерний фактор, які відбулись у сучасній іспанській мові.

Завдання дослідження вбачаємо в аналізі зменшення інтенсивності прояву лінгвістичного сексизму і в шляхах вирішення даної проблеми в іспанській мові.

Предметом дослідження є засоби вираження іменників іспанської мови, які виражають зазначену вище семантичну специфіку.

Об'єктом дослідження в даній статі обрані мовні явища номінації осіб за професіями і посадами в сучасній іспанській, які марковані гендерним параметром.

Актуальність статті зумовлена потужним процесом зростання кількості іменників жіночого роду, що позначають професію, вид діяльності, посаду. Одна з галузей сучасної іспанської мови, де відбуваються потужні зміни у фемінізації лексики, – це назви професій, занять, посад та інших видів людської діяльності, що є цілком логічним процесом, оскільки він відображає зміни, що відбуваються в соціальному житті суспільства. Іспанська мова, на відміну від інших романських мов, демонструє величезну гнучкість у питанні приєднання до свого лексичного складу форм жіночого роду, які утворені, як і відповідна вже лексема чоловічого роду. Близько тридцять років тому в газеті *El País* використали вираз *primera ministra*, говорячи про Маргарет Тетчер, у той час як у виданні *ABC* вжили *primer ministro* [1]. У зазначений період існували певні течії, які дотримувались думки про те, що соціальна динаміка потребує вживання єдиної форми чоловічого роду для зручності саме по відношенню до обох статей з однаковою гендерною цінністю у визначенні професій і посад без жодного намагання надати вторинності жіночому роду; і тому в певних колах вважалося, що в даних лінгвістичних диспутах саме видання *ABC* було прогресивнішим за *El País* [1]. Соціальна динаміка вела до того, що з кожним разом більша кількість жінок займали посади і отримували професії, які раніше були для них під заборону; паралельно ця сама динаміка привела до того, що

з'явилася тенденція до висміювання назв професій і посад, які відображали стать тих, хто їх обіймав.

Очевидним є існування, з одного боку, прозорої тенденції в іспанській мові стосовно розмежування форм жіночого і чоловічого роду, а з іншого – також чіткої тенденції відтворення форм жіночого роду на *-a* [2]. У сучасній іспанській мові спостерігається збільшення кількості утворених неологізмів жіночого роду шляхом назв нових посад або професій. Наприклад, завдяки їхній репрезентації в текстильній галузі виник іменник *oficiala*, який спочатку мав закінчення *al* і належав виключно до чоловічого роду. Цю тенденцію можна простежити і в інших формаціях жіночого роду, які спочатку могли б створити лінгвістичні конфлікти. Йдеться про те, що іменник *dependienta* – іменник жіночого роду, хоча його використання як прикметника *dependiente* підтверджує, що він є незмінним. Не дивним є факт утворення іменників жіночого роду за допомогою закінчень *-a*, оскільки це закінчення є типовим для іменників жіночого роду, і невдовзі такі іменники жіночого роду, як *gerenta*, *escribienta*, стануть широковживаними в іспанській мові [3]. Але існує певний ризик у цьому мирному шляху до *натуральності* створення неологізмів шляхом соціальної динаміки жінок, які розширюють сфери своєї діяльності. Цей ризик полягає в супротиві певних осіб, засобів масової інформації, лінгвістичних установ сприймати слова жіночого роду, в даному випадку – у визначеннях посад і професій.

Якщо назви посад і професій так званої середньої ланки без опору набувають закінчення жіночого роду, то стосовно посад вищої ланки не все ще є таким чітким і зрозумілим. Наприклад, на даний момент ще вважається більш доцільним вживання іменників *la ministro*, *la académico* по відношенню до осіб жіночої статі замість більш природного, на нашу думку, *la ministra*, *la académica*.

На відміну від Франції, де в 1998 р. мала місце полеміка про причини спроб фемінізувати визначення міністерських і академічних посад, у Латинській Америці й Іспанії були відсутні діалектичні баталії стосовно надання повної лінгвістичної легітимності лексичній одиниці *la ministra*. Але в багатьох країнах Латинської Америки існують певні протиріччя у вживанні таких жіночих форм, як *física*, *química*, *música*, *mecánica*, *crítica*, *informática* та ін., оскільки вважається, що ці лексичні одиниці мають подвійне значення, оскільки форму іменника жіночого роду можна тлумачити як прикметник. Дослідниця Еулалія Ледо проаналізувала більш ніж 80 занять, форма яких у чоловічому роді може бути прийнятною за річ або об'єкт (*monedero*, *billeteero*), місце (*basurero*, *varadero*), прикметник (*demoledor*, *casero*, *estadístico*) [3, с. 49].

Але з іншого боку, існує думка, що певні мовці адаптуються до формальної фемінізації звань, посад або престижних професій, таких як *ingeniera, arquitecta, abogada, catedrática, magistrada* та ін., оскільки існують форми на *-a*, які мають пейоративну конотацію.

В іспаномовному світі частими є випадки, коли жінки, які є представницями даних професій, хочуть відокремитися від свого визначення в жіночому роді, демонструючи тим самим, що вони, на думку Соледад де Андрес, усе ще знаходяться у *фазі завоювання влади*. На думку дослідниці, в сучасному суспільстві залишається престижним вживання форми чоловічого роду, і навпаки, непрестижним – користування формою жіночого роду для визначення деномінації професій і посад, оскільки, наприклад, лексична одиниця *la ministra* може бути зрозуміла адресатом не як визначення посади, а як жінка міністра.

Перешкоди стосовно фемінізації певної професії або посади ніколи не містять у собі чітких лінгвістичних аргументів, вони не йдуть від самої мови, оскільки та зазвичай здатна до змін, деформацій і розширення. Цей опір, на нашу думку, ґрунтується на небажанні певних соціальних груп бачити жінок на керівних високих посадах, і оскільки в соціальному плані вони не можуть знайти засобів для запобігання цьому, розпочинають підвищувати категорію чоловічого роду з точки зору лінгвістики. Але, незважаючи на зазначені вище складнощі, фемінізація в іспанській мові саме в галузі визначення професій зробила величезний крок уперед.

Під час нашого дослідження ми не виявили у формах чоловічого і жіночого родів у визначенні професій дві лексичні одиниці з різною лексематичною основою, наприклад: *hombre / mujer, toro / vaca*, механізм, який існує в інших частинах лексики і який у лінгвістичній термінології має назву «гетеронімія» [4, с. 375]. Як свідчить досліджений матеріал, для визначення професій, посад іспанська мова зазвичай функціонує, обираючи один із альтернативних шляхів. За змінами в закінченні слова, пропонуючи для обох родів однакову основу, до якої додаються закінчення (або аломорфи) *-a* для жіночого роду, *-o, -e* та нульове – для чоловічого. Таким чином, опозиції, що можуть з'явитися, це: *-o / -a, -e / -a*, нульове */ -a*, до яких слід додати групу слів, що являють собою специфічну деривацію, спричинену культурним впливом. Розгляньмо детальніше дані типи:

Тип *-o / -a*. Деякі приклади із цієї групи – пари: *maestro / maestra, zapatero / zapatera, zoologo / zoologa, agronomo / agronoma, lexicógrafo / lexicógrafa, funcionario / funcionaria, decano / decana, catedrático / catedrática, abogado / abogada*. Даний тип опозиції зазвичай формується майже автоматично і не знаходить суттєвих протиріч в іспанській мові.

Тип *-e / -a*. Лексичні одиниці, що входять до цієї групи: *monje / monja, jefe / jefa, infante / infanta, comediante / comedianta, asistente / asistenta, sirviente / sirvienta*. Ця найчисленніша група утворена дієприслівниками теперішнього часу, які функціонують як іменники або прикметники. Сьогодні спостерігається значний опір у використанні форм жіночого роду (*gerenta, estudianta*, та ін.) саме цьому типу. Але в мовній системі ніщо не заважає тому, щоб форми на *-a* також використовувалися. Підтвердження цьому бачимо в тому, що дієприслівники теперішнього часу, які за своїм значенням не можуть вживатися по відношенню до чоловіків, із цілковитою природністю застосовуються в жіночій формі як єдиній: *parturienta*.

Тип нульове закінчення *-a*. У даній групі чоловічий рід має радикальну морфему і у своєму закінченні пропонує одну з приголосних: *-d, -l, -n, -r, -s, -z*, до яких у жіночому роді додає *-a*: *consejal / consejala, edil / edila, oficial / oficiala, patrón / patrona, bailarin / bailarina, doctor / doctora, labrador / labradora, marques / marquesa, aprendiz / aprendiz*.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, можемо зазначити: використовуються різні аргументи, коли йдеться про визначення іменників у чоловічому і жіночому родах; цікавим є той факт, що представники певних лінгвістичних верств, наприклад, не радять вживати іменник *crítica* стосовно жінки, яка займається цим родом професійної діяльності, оскільки його легко можна переплутати з прикметником. Але в такому випадку за нашим дослідженням нараховано більше, ніж 80 назв посад і професій, які вживаються виключно в чоловічому роді і тоді також можуть тлумачитися як речі: *monedero, billetero*, місця: *basurero, varadero*, прикметники: *demoledor, casero, estadístico*. Але ніколи не було спроб накласти вето на вживання в даних випадках чоловічого роду з метою запропонувати більш доречне визначення.

Опір фемінізації професій або посад ніколи, на нашу думку, не містить чітких лінгвістичних аргументів, оскільки він не походить із мови. Будь-яка мова є гнучкою до соціальних змін і постійно перебуває в процесі розвитку, ці перепони носять виключно ідеологічний характер, який ґрунтується на патріархальній ментальності. І оскільки певним сексистським колам не вдається утримувати осторонь представниць жіночої статі від виконання тих або інших обов'язків і бажання займати чоловічі посади, то вони роблять спробу відвести їх на друге місце в лінгвістичному плані.

Література:

1. Lledo Eulalia. Profesiones en femenino. Madrid : Ed. Instituto de Mujer, 1996. 107 p.
2. Фирсова Н.М. Испанский язык и культура в испаноязычных странах. Москва : Либроком, 2012. 178 с.
3. Andrés Castellanos S. Soledad de Andrés Castellanos. *Arquitectas, ingenieras, ministras, obispas, toreras...* Barcelona : Ed. Barcino, 2007. 98 p.
4. Горошко Е.И. Гендерная проблематика в языкознании : [учебн. пособие]. *Введение в гендерные исследования*. Харьков : ХЦГИ ; Санкт-Петербург : Алетея, 2001. Ч. 1. 708 с.
5. Горошко Е.И. Особенности мужских и женских вербальных ассоциаций (опыт качественной интерпретации). *Материалы Второй Междунар. конф. «Гендер: язык, культура, коммуникация»*. Москва, 2002. С. 77–86.
6. Кирилина А.В. Гендер: лингвистические аспекты. Москва, 1999. 189 с.
7. Кирилина А.В. Гендерные аспекты языка и коммуникации : дис. на соискание науч. степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.02 «Русский язык». Москва, 2000. 330 с.
8. Кирилина А.В. Гендерные стереотипы в языке. *Словарь гендерных терминов* / под ред. А.А. Денисовой. Москва : Информация – XXI век, 2002. 256 с.
9. Кирилина А.В. Лингвистические гендерные исследования. *Отечественные записки*. 2005. № 2. URL : <http://www.strana-oz.ru/?article=1038&numid=23>.
10. Кирилина А.В. Гендерные исследования в отечественной лингвистике : проблемы, связанные с бурным развитием. *Гендер : язык, культура, коммуникация*. 2005. С. 8–16.
11. Лакофф Р. Язык и место женщины. *Введение в гендерные исследования. Часть II. Хрестоматия* / Под ред. С.В. Жеребкина. Харьков : ХЦГИ, 2001; Санкт-Петербург : Алетея, 2001. 798 с.

12. Мартинюк А.П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі : монографія. Харків : Константа, 2004. 292 с.
13. Поповская В.Б. Гендерный стереотип: особенности формирования и функционирования в языке и речи : дис. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Краснодар, 2007. 214 с.

Андрійченко Ю. В. Лексические изменения в современном испанском языке с учетом феминизации названий профессий

Аннотация. Статья посвящена особенностям феминизации названий профессий в испанском языке, которые появились в связи с произошедшими социальными изменениями в испаноязычном обществе. Гендерные отношения в языке в виде культурно обусловленных стереотипов влияют на поведение личности и на процессы ее языковой социализации. В связи с этим фактом особое значение получает изучение изменений, которые происходят в лексическом потенциале испанского современного языка

в определении профессиональной деятельности представителей обоих полов.

Ключевые слова: гендер, гендерные стереотипы, коммуникация, лингвистический сексизм, языковые стереотипы.

Andriichenko Yu. Lexical changes in modern Spanish with the feminization of the names of professions

Summary. The article is devoted to the peculiarities of the feminization of the names of professions in the Spanish language, which appeared in connection with the social changes in the Spanish-speaking society. Gender relations in language in the form of culturally conditioned stereotypes influence the behavior of an individual and the processes of its language socialization. In connection with this fact, the study of the changes that occur in the lexical potential of the Spanish modern language in the definition of the professional activities of both sexes is of particular importance.

Key words: gender, gender stereotypes, communication, linguistic sexism, language stereotypes.